

מדינת ישראל
משרד החינוך | המינהל הפדגוגי
מינהלת ניהול עצמי ומרום

ערוצי ההתערבות בתכנית מרום

מניפת ערוצי
ההתערבות

מבוא

מנהלת ניהול עצמי ומרום מפתחת ומיישמת תפיסות וכלים לקידום תהליכי שינוי בבתי ספר במיקוד.

מוגשת לכם בזאת מניפה ליישום ערוצי ההתערבות במרחבים נבחרים: במרחב המנהיגותי-ניהולי, הצוותי והפדגוגי.

המניפה כוללת סקירה קצרה על כל ערוץ התערבות, דרכי פעולה ודגשים מרכזיים. לשם הרחבה והעמקה מומלץ לפנות לאוגדן "כיוונים".

ערוצי ההתערבות המוצעים הם מסגרות להעמקה, להתנסות ולהתמקצעות, וכדי לעשות זאת היטב נדרשת פעולה מערכתית בארגון ההוראה והלמידה ובמנהיגות הבית ספרית שתוביל לשינוי.

ניתן להשתמש במניפה כחומר עזר בהכוננת תהליכים ארגונים-פדגוגיים, לשם בחינה עצמית של מורים את תהליכי ההוראה המתקיימים ובקידום עבודתם של צוותי חינוך.

סיקרו את הברקוד המופיע בגב הכרטיסים לצפייה בכלים ודרכים מעשיות ליישום ההתערבות.

אנו מקווים שתמצאו מניפה זו יעילה ושימושית עבורכם.

כתיבה | אסנת מורדו, מנהלת תוכנית מרום, מנהלת ניהול עצמי ומרום.

עריכה | רחל אלניר, ראש מנהלת ניהול עצמי ומרום ואסנת מורדו, מנהלת תוכנית מרום, מנהלת ניהול עצמי ומרום.

ערוצי התערבות
במרחב
המנהיגותי-ניהולי

התבוננות ומיפוי ארגוני

חשיבה תכנונית

עבודה מבוססת נתונים

יצירת שותפויות

מיסוד שגרות, סדירויות
ומנגנונים

התבוננות ומיפוי ארגוני

תהליך ההתבוננות והמיפוי הארגוני מאפשר לנו להכיר את בית הספר על רבדיו הרשמיים והלא רשמיים, לזהות את אתגרי העיקריים, את הכוחות התומכים והבולמים ובצד זאת להציע תוכנית עבודה קונקרטית. תהליך התבוננות ומיפוי איכותי משמש נדבך ראשון וחשוב בתהליך ההתערבות. נדבך זה תורם להתמקמות שלנו בצוות, מסייע לרתום את השותפים הרלוונטיים, וחשוב מכול - מסייע בגיבוש אסטרטגיית התערבות רלוונטית ואפקטיבית.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- תכנון משותף של מדריך מרום והיועץ הארגוני את תהליך המיפוי והאבחון.
- תיאום ציפיות עם המנהל לגבי התהליך ומטרותיו.
- איסוף הממצאים וניתוחם.
- הצגת דוח מיפוי ואבחון מסכם בשיתוף היועץ הארגוני והמלצות להתערבות.
- גיבוש תכנית עבודה מדידה בשיתוף המנהל וצוות מוביל.

התבוננות ומיפוי ארגוני

"כשאתה משנה את
הצורה שבה אתה
מסתכל על דברים,
הדברים שאתה
מסתכל עליהם
משתנים"

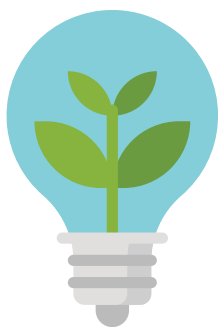
ווין דייר

חשיבה תכנונית

החשיבה התכנונית מסייעת לביה"ס לעבור ממצב של עשייה המגיבה למתרחש לעשייה ממוקדת המכוונת להשגת יעדיו. **תכנון איכותי של תכנית העבודה** יוביל לתוצאות אלו: העמקת השפה המשותפת; רתימה של כלל השותפים; עשייה אופרטיבית מבוססת נתונים ויצירת תשתית לצומתי הערכה, מעקב ולמידה.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- סיוע בגיבוש תכנית עבודה בית ספרית מדידה תוך בחינה מתמדת של תכנון מול ביצוע.
- מיקוד ויצירת סולם עדיפויות ברור לריכוז מאמץ ואנרגיה.
- ליווי בתהליך בניית תכנית עבודה דו-ערוצית הנותנת מענה לצרכים ספציפיים שעולים מהשדה, במקביל להמשך עבודה על קידום יעדים לטווח ארוך.
- תכנון ויישום מערך התערבות מואץ לקבוצה מוגדרת בטווח זמן קצר.

חשיבה תכנונית

"הכנה היא הכול, גם
נח לא התחיל לבנות
את התיבה כשהתחיל
לרדת גשם"

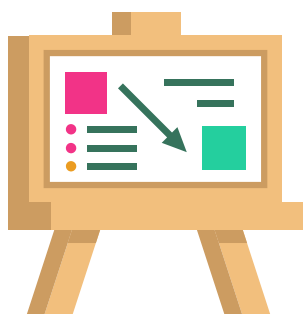
וורן באפט

עבודה מבוססת נתונים

ניהול מבוסס נתונים הפך זה מכבר למקובל ושכיח בבתי הספר. הוא מאפשר לקדם תהליכי הערכה אפקטיביים ולבחון את התקדמות בית הספר ותלמידיו. על מנת שתהליך זה יתבצע ביעילות יש צורך במעבר מתהליכי איסוף נתונים לתהליכי עומק של תכנון ויישום אפיקי פעולה יעילים תוך הערכה ובקרה.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- מיסוד סדירויות ושגרות לאיסוף נתונים וארגונם.
- שימוש בנתונים ליצירת תמונת מצב ארגונית.
- סיוע בתהליכי ניתוח והפקת משמעות מנתונים.
- הנגשת כלים מגוונים למיפוי, הערכה ובקרה של הישגי הלומדים והתקדמות בתי ספר ביישום יעדיו.

עבודה מבוססת נתונים

**"לאסוף נתונים זו
משימה קלה, לנתח
ולגבש תובנות ודרכי
פעולה זו החכמה
הגדולה"**

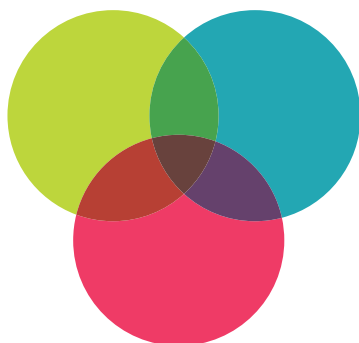
עממי

יצירת שותפויות

על מנת ליצור שותפות אמת בין גורמי הליווי בביה"ס יש צורך ביצירת אמון וכבוד הדדיים, הכרת ערך האחר ופתיחת ערוצי תקשורת. הניסיון בשדה מצביע על כך שהיכולת לסנכרן בין גורמי הליווי ולייצר שיתופי פעולה ביניהם, היינו קריטי להשגת יעדי ביה"ס ולניצול יעיל של משאב הזמן של המורים.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- מיפוי גורמים מתערבים והגדרת תחומי אחריותם.
- גיוס גורמים מתערבים רלוונטיים לקידום יעדי בית ספר.
- יצירת שותפויות, תיאום ובניית תוכנית התערבות משותפת עם גורמים מתערבים רלוונטיים.
- קביעת מסגרת זמן קבועה למפגשי עבודה ועדכון בין הגורמים המתערבים.

יצירת שותפויות

"קל למצוא שחקנים
טובים, לגרום להם
לשחק טוב יחד זה
כבר סיפור אחר"

קייסי סטנגלי

הצב"מ הבית ספרי

מיסוד שגרות סדיריות ומנגנונים

הצב"מ - צוות רב-מקצועי, הינו מנגנון ללמידה ארגונית במרום שמנוהל ומונחה על ידי מנהל ביה"ס בשיתוף מפקח כולל. מטרתו המרכזית מיקוד כלל המהלכים לקידום יעדי ביה"ס. בצב"מ משתתפים: מנהל וצוות מוביל, מפקח, גורמי ליווי של מרום ושל תחומים פנים-ארגוניים וחוץ-ארגוניים רלוונטיים. הצב"מ מתקיים בין 3-4 פעמים בשנה והוא מלווה את תכנון ויישום תכנית העבודה הבית ספרית.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- הערכת מצב בעקבות תהליך מיפוי ואבחון.
- מיקוד יעדים וגיבוש תוכנית עבודה.
- גיוס הצוות לחשיבה ולפעולה.
- יצירת שותפויות עם גורמים פנים - בית ספרים וחוץ - בית ספרים.
- תכנון ומעקב אחר ביצוע תכנית העבודה ועדכונה בהתאם.

הצב"מ הבית ספרי
מיסוד שגרות סדירויות ומנגנונים

**"המדליק נר מנר-
זה נהנה וזה אינו חסר"**

במדבר רבה, יג'ה'

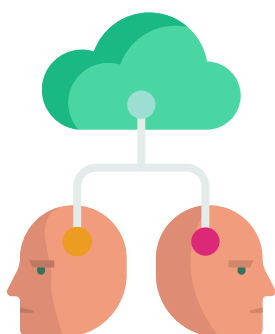

מיסוד ישיבות צוותים

מיסוד שגרות סדירויות ומנגנונים

ישיבת צוות, מעצם היותה מסגרת עבודה מוגדרת, יכולה להפוך לכלי מנהיגותי להטמעת חזון, גיוס מחויבות ופיתוח צוות. על-מנת שישבת הצוות תממש את הפוטנציאל הטמון בה חשוב שבמקביל להיותה מנגנון לתכנון, תיאום ובקרה ניהולית היא תהווה גם מנגנון להתמקצעות אישית וצוותית.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- בניית שגרת ישיבות צוות הכוללות ממד של בקרה ניהולית וממד של פיתוח ולמידה משותפת.
- פיתוח חומרי למידה והערכה משותפים בצוות.
- בחינת תכנון מול ביצוע של תכנית העבודה הצוותית.
- מיסוד תהליכי היועצות בצוות ולמידת עמיתים.

מיסוד ישיבות צוותים מיסוד שגרות סדירויות ומנגנונים

"כשאני בונה צוות,
אני קודם כול מחפש
אנשים שאוהבים
לנצח. אם אין כאלה,
אני מחפש אנשים
ששונאים להפסיד"

רוס פרו

ערוצי התערבות במרחב הצוותי

העצמת מנהיגות ביניים

מיפוי בעלי תפקיד
והגדרת תפקידים

קידום עבודת צוותים

פיתוח מקצועי של צוות
בית הספר

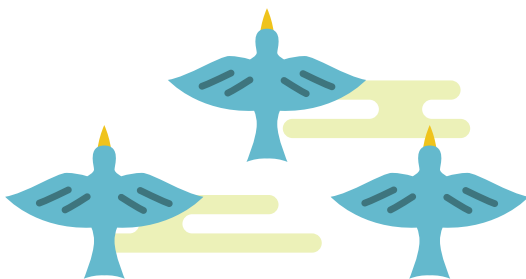
תצפיות בשיעורים ושיח
פדגוגי

העצמת מנהיגות ביניים

קיימת הסכמה שלמנהיגות הביניים תפקיד חשוב ביכולתו של ביה"ס לממש תהליכי שינוי משמעותיים, לבזר מנהיגות וליצור עתודה ניהולית. העצמת דרג הביניים מובילה לשיפור ביכולת האישית והמקצועית של בעלי התפקידים וביכולתם להטמיע "מלמטה" יוזמות והחלטות פדגוגיות וניהוליות.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- ליווי בתהליך הגדרת תפקיד ואימון לתפקיד.
- סיוע בבניית תכנית עבודה של בעל התפקיד.
- הקניית דרכים לניהול, הובלה וחניכה של חברי הצוות במקביל לדרכי התמודדות עם אתגרים.
- סיוע ביצירת שותפות בצוות ויוזמות צותיות.

העצמת מנהיגות ביניים

**"תפקיד המנהיגות
היא לייצר מנהיגים
נוספים, לא מונהגים
נוספים"**

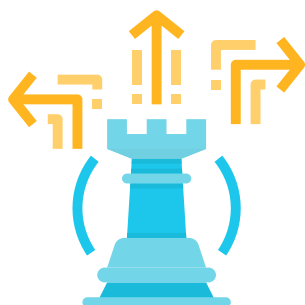
ראלף ניידר

מיפוי בעלי תפקיד והגדרת תפקידים

תהליך ההכרות עם ההון האנושי ומיפוי בעלי התפקיד היינו תהליך מרכזי שיכול לחדד מגוון של תובנות בנוגע לדרכי העבודה בביה"ס. הגדרת תפקידים היינו תהליך משלים אשר מחזק את רמת האחראיות של בעלי התפקיד ומאפשר בהירות באשר למבנה הארגוני-ניהולי ומערך הציפיות בין שותפי התפקיד.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- מיפוי בעלי התפקידים וצוותי עבודה ויצירת תמונת מצב ארגונית לגבי תפקידים לא מאוישים.
- סיוע בהגדרת תפקיד לבעלי תפקיד נבחרים: דרישות התפקיד, תחומי אחריות, יחסי גומלין עם בעלי תפקידים אחרים וחובת דיווח.
- הבניית מסגרות לביצוע התפקידים (כמו: ארגון זמן, ארגון עבודת צוות ומסגרות לפיתוח בעלי התפקידים).
- קביעת מדדים להערכת ביצועים בשיתוף בעלי התפקיד.

מיפוי בעלי תפקיד והגדרת תפקידים

**"זה לא מספיק
שאנו עושים כמיטב
יכולתנו, לפעמים
עלינו לעשות את מה
שנדרש"**

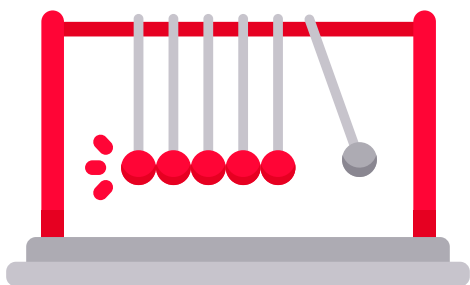
וינסטון צ'רצ'יל

קידום עבודת צוותים

פיתוח יחסי גומלין מקצועיים וחברתיים בצוות ועבודת צוות חיוניים להטמעתו של כל שינוי משמעותי בבית הספר. שיתוף פעולה פורה בצוות עשוי לתת מענה הן לממד הרגשי והן לממד המקצועי בעבודת המורה. מנגד לעבודת צוות לא מוצלחת השלכות מרחיקות לכת על תפקוד הצוות וחיי הארגון בכלל.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- יצירת סדירויות ומנגנונים לעבודת צוותים.
- פיתוח דפוסי עבודה והכשרת ראשי הצוותים בהיבטים הניהוליים של התפקיד.
- הגברת המוטיבציה והמחויבות של המורים לצוות.
- מיפוי של תפקודי הצוות וצרכי הפיתוח המקצועי שלו.

קידום עבודת צוותים

כל אחד יכול
להשפיע, אבל ביחד
אנו יכולים לשנות"

ברברה מיקולסקי

פיתוח מקצועי של צוות בית הספר

מטרת הפיתוח המקצועי היא לאפשר מענה מותאם לצורכי המורים תוך הבניית ידע חדש ומשותף כקהילה לומדת. על מנת שפיתוח מקצועי יאפשר צמיחה פדגוגית עליו להיות ממוקד בהעלאת תחושת המסוגלות האישית והמקצועית של המורים, בטיוב היכולת שלהם במתן מענה איכותי ומותאם לשונות בין התלמידים ובטיפוח רמת אמון גבוהה בהם.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- הצבת מטרות לפיתוח המקצועי העומדות בהלימה ליעדי ביה"ס.
- הכנת תוכנית התפתחות מקצועית ברמת בית ספר, מורה ובעלי תפקידים.
- יצירת מנגנונים לתרגול ושיתוף בידע שנרכש.
- פיתוח תרבות של קהילה מקצועית לומדת.

**פיתוח מקצועי של
צוות בית הספר**

**"אמור לי ואשכח, למד
אותי ואזכור, שתף
אותי ואלמד"**

בנג'מין פרנקלין

תצפיות בשיעורים ושיח פדגוגי

תהליכי הצפייה והמשוב משמעותיים לשיפור איכות ההוראה, להעלאת תחושת המסוגלות של המורים ולשיפור ערוצי תקשורת בין מורים לתלמידים. הם כלי לשינוי בהתנהגויות הוראה ולצמיחה פדגוגית של מורים, אך לא פחות חשוב מכך, הם יוצרים שינוי בשיח הפדגוגי הבית-ספרי. בשיחת המשוב יכול הצופה לערוך שיח פדגוגי משמעותי, ליצור תשתית לחיזוק התנהגויות הוראה יעילות ולשינוי התנהגויות הוראה שאינן מקדמות למידה. מכאן, שישנה חשיבות רבה לעידוד תהליכים אלה בבתי-הספר בין עמיתים.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- יצירת מנגנונים וסדירויות להפיכת הצפייה והשיח פדגוגי לשגרה בית ספרית.
- יצירת אמון הדדי בין השותפים לתהליך התצפית והשיח הפדגוגי.
- הקניית כלים וידע לזיהוי תהליכים פדגוגיים ואבחון מצבי הוראה תוך מתן הצעות לשיפור.

תצפיות בשיעורים ושיח פדגוגי

"תמיד יש משהו חדש
שאנחנו יכולים ללמוד
על כל דבר"

פרנק הרברט

ערוצי התערבות במרחב הפדגוגי

מיפוי והערכה של
הישגי הלומדים

ניצול יעיל של השעות
הפרטניות

הוראה דיפרנציאלית
מותאמת

פיתוח מרחבי למידה

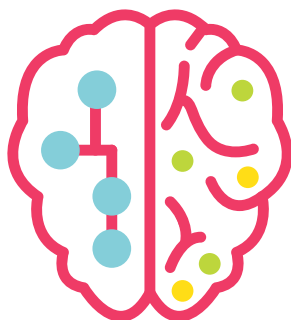
הערכת הישגי הלומדים

מיפוי והערכה של הישגי הלומדים

מיפוי הוא תהליך של גילוי המסייע לקידום הישגי התלמידים והשבחת תהליכי ההוראה וזאת, מכיוון שהוא מספק נתונים מבוססי ממצאים ומאפשר הצבת יעדים קונקרטיים לשיפור. מיפוי טוב יכוון את המורה וישפיע על אופן תכנון השיעורים, על דרך ההוראה, ועל התכנים והלמידה של תלמידים שונים בכיתה.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

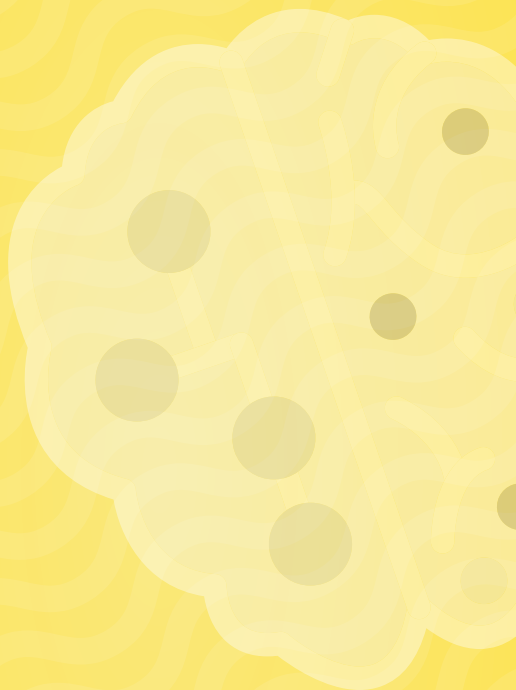
- קביעת סוג המיפוי ותבחיניו.
- בחירת הכלים והשיטות לביצוע המיפוי.
- איסוף נתונים, ניתוחם והצגתם באופן דינמי.
- בניית תכנית עבודה בעקבות המיפוי.
- הסקת מסקנות, קביעת דרכי מעקב והמלצות אופרטיביות לשיפור.

מיפוי והערכה של
הישגי הלומדים

**"אדם שופט עצמו לפי
הכוונה שלו: אחרים
לפי ההישגים שלהם"**

פרידריך ניטשה

ניצול יעיל של השעות הפרטניות

ניצול נכון של משאב השעות הפרטניות והשבחת תהליכי ההוראה בקבוצות קטנות מאפשרים למורה להיענות לצרכים השונים של התלמידים. הוראה בקבוצות קטנות מאפשרת למורה להיענות לצרכים השונים של התלמידים, תוך התייחסות לנקודות החוזק שלהם ולקשייהם בתחומים שונים. עבודה בדרך זו מאפשרת לפתח לומד עצמאי בעל מכוונות ותחושות של מסוגלות עצמית ללמידה, במקביל להקניית ידע ומיומנויות למידה.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- בניית תכנית עבודה שנתית לניצול יעיל של משאב השעות הפרטניות.
- איתור צרכים וקביעת קבוצות הלמידה הפרטנית.
- שיבוץ מורים, תלמידים והכנת מערכת מותאמת.
- בניית מערכי שיעור וחומרי הוראה מגוונים.
- קביעת נהלים למעקב, בקרה והערכה.

ניצול יעיל של השעות הפרטניות

**"אם ראית תלמיד
שלימודו קשה עליו
כברזל- בשביל רבו
שאינו מסביר לו פנים"**

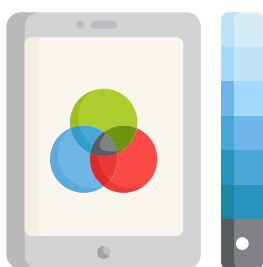
בבלי ח, ע"א

הוראה דיפרנציאלית מותאמת

דרך הוראה שמטרתה לענות על צרכיהם של תלמידים שונים באמצעות הצעה של מגוון אפשרויות בתוך הלמידה, בתהליך הלמידה, באופן הערכת הידע שהתלמידים צברו כמו גם בבחירת השותפים ללמידה. הוראה דיפרנציאלית מאפשרת לצוותי ההוראה להתמודד עם ההטרוגניות של התלמידים בכיתה, לצפות את צרכיהם ולסייע להם לבטא את יכולותיהם.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- מתן כלים למיפוי ואבחון הידע והשליטה של התלמידים בתחום הדעת ובמיומנויות הלמידה.
- ארגון הלומדים לקבוצות למידה.
- הכנת חומרי למידה ברמות ובהיקפים משתנים.
- בחירת פרקטיקות הוראה ופעילויות מכוונות לשונות של הלומדים תוך מתן אפשרות בחירה.
- ארגון מבנה השיעור ומהלכו.
- התאמת הסביבה הלימודית לצורכי הכיתה.
- הערכת אפקטיביות הלמידה ורפלקציה אישית וקבוצתית.

הוראה דיפרנציאלית
מותאמת

"חנוך לנער לפי דרכו
גם כי יזקין לא יסור
ממנה"

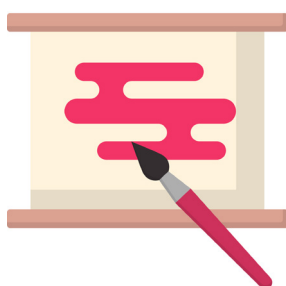
משלי כ"ב ו'

פיתוח מרחבי למידה

סביבת למידה מעוצבת היא גורם חשוב בקידום ההתפתחות הרגשית-חברתית של תלמידים, בקידום הפעילות ההוראתית-לימודית, ובפיתוח המוטיבציה של תלמידים והמורים. פיתוח מרחבי מזמין את הצוות למסע מעצים של למידה, השראה ויצירה משותפת תוך למידה והתנסות בחשיבה עיצובית.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- קביעת סוג המרחב, מקומו, ייעודו ומטרותיו.
- הגדרת התחומים ללמידה ולהתנסות במרחב תוך חיבור לנלמד בכיתת האם.
- יצירת לו"ז וסדירות להפעלת מרחב הלמידה.
- קביעת תפוקות רצויות לשימוש במרחב הלמידה.
- מתן ביטוי במרחב לתהליכי הערכה בשלבי הלמידה: הערכה עצמית והערכת עמיתים.

פיתוח מרחבי למידה

**"אם תסגרו את
הדלת בפני התנסות
גם האמת לא תוכל
להיכנס"**

ר.טגור

הערכת הישגי הלומדים

תהליך הערכה נועד לסייע לצוות המקצועי לבחון את איכות הלמידה, לזהות אתגרים ולהציע שינויים לשיפור ההוראה והלמידה. תהליך הערכה מיטבי מתבטא בקביעת קריטריונים אחידים להערכה, בשימוש בכלי הערכה בצמתי זמן קבועים ובניטור ומעקב שוטף אחר הישגי הלומדים. בנוסף הוא מקדם את התמקצעות הצוותים ואת תחושת היעילות וההגינות בקרב התלמידים.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- קביעת קריטריונים להערכה ובניית כלי הערכה אחידים ומשווים במקביל לכלי הערכה מגוונים ודיפרנציאליים.
- קיום הערכה בצומתי זמן קבועים וידועים מראש.
- שימוש במבחנים ובמשימות הערכה תקפים ומהימנים.
- בניית מחוונים, וכלי הערכה עצמיים (רפלקציה).
- מתן כלים ליישום חלופות להערכה.

הערכת הישגי הלומדים

**"לא כל מה שהוא בעל
ערך - ניתן להעריך.
ולא כל מה שניתן
להעריך הוא בעל ערך"**

אלברט אינשטיין

גיוון דרכי הוראה, למידה והערכה

גיוון דרכי הוראה, למידה והערכה

הוראה מפורשת וישירה

למידה מטעויות

הוראה בקבוצה קטנה

משוב מקדם למידה

שילוב משחק בהוראה
ובלמידה

הוראה ולמידה בדרך החקר

הוראה ולמידה מבוססת
פרויקטים

הוראה ולמידה בחברותא

הוראה ולמידה בסביבה
חוץ - כיתתית

חלופות בהערכה

גיוון דרכי הוראה, למידה והערכה

למידה משמעותית נסמכת על מורים המשתמשים בדרכי הוראה, למידה והערכה מגוונות, כדי לספק מענה לצורכי התלמידים במציאות כיתתית מורכבת. תהליך זה כרוך בשינוי דרכי ההוראה המוכרות למורים ובחשיבה מחודשת על אופן העבודה, על מערכי השיעור ועל הערכת עבודת התלמידים. על מנת לשנות ולהרחיב את דרכי הלמידה והערכה המוכרות ולהוסיף תהליכים יצירתיים ורב-ממדיים נדרשת עבודה מאומצת מתלמידים וממורים.

דרכי פעולה ודגשים מרכזיים

- חשיפת הצוות למגוון דרכי הוראה והתנסות בהם.
- הרחבת הידע על חלופות בהערכה ועל בניית מחוונים.
- טיפוח קהילה לומדת, מוגנת ותומכת במורים.
- בחינת האפקטיביות של גיוון דרכי ההוראה-הערכה.
- הטמעת כלים טכנולוגיים בתהליכי ההוראה-הערכה.
- הוראה אינטר-דיסציפלינרית - שילוב תחומים בהוראה.

גיוון דרכי הוראה, למידה והערכה

"אין איש שיגלה לכם דבר אשר אינו
כמוס ונם בחביון הגיונכם.
המורה, הפוסע בצללי המקדש בין
חסידיו, אינו מגיש מחוכמתו, כי
מאמונתו ומאהבתו.
אם אכן נבון הוא, לא יצוכם את
חוכמתו, אלא יכוון צעדיכם אל
מפתן נפשכם אתם..."

על ההוראה,
ג'ובראן חליל ג'ובראן

הוראה מפורשת וישירה

הוראה מפורשת וישירה הינה גישה פדגוגית שבה המורה מגדיר יעדי הוראה ברורים, מסביר את המושגים והמיומנויות הדרושים, מנחה את התלמידים בתרגולם וביישומם של מיומנויות ומושגים, מעריך ומתקן את ביצועיהם. כדי לקדם פרקטיקה זו יש לתת לגיטימציה למורה לממש את תפקידו כמקור סמכות (להקנות, להדגים, להסביר וכו'), לפרק את תכנית הלימודים ליחידות הוראה קטנות (לימוד בשלבים), להגדיר קריטריונים ברורים להצלחה ודרכי ההערכה, ולמסד תהליכי למידת עמיתים בצוות.

עקרונות הפרקטיקה

- הצגה מפורשת של מטרות השיעור.
- קריטריונים ברורים להערכת ביצועי התלמידים.
- שיעור מובנה המאפשר הצגה-הרחבה- התנסות וסכום.
- הכנת מחוון ברור להשגת שליטה במטרות השיעור.
- הדגמה מוחשית של מיומנויות.
- השתתפות פעילה של התלמידים (תרגול ושיח עמיתים).

הוראה מפורשת וישירה

"תפקיד המורה הוא
להיות מובן, לא מובן
מאליו"

י. אבני

למידה מטעויות

למידה מטעויות היא אחת הדרכים האינטואיטיביות והחשובות ביותר ללמידה. מתוך הכישלונות או לומדים, מפיקים לקחים ומנסים שוב ושוב עד שמצליחים. שיח על הטעויות מקדם למידה שכן הוא מעורר חשיבה, דיון, שאילת שאלות והעלאת אפשרויות מגוונות לצורך פתרון בעיה. כדי לקדם פרקטיקה זו יש לאפשר בכיתה תהליך רפלקטיבי של חקר הטעות, לאפשר לתלמידים התנסות עצמית של טעייה ואפשרות לתיקון ולהקצות זמן ומרחב להתנסות בפתרון בעיות.

עקרונות הפרקטיקה

- יצירת אוירה כיתתית המאפשרת ביקורת בונה וחיובית.
- איתור תשובות שגויות והזמנת התלמידים לנתחם.
- עידוד חשיבה והנמקה יצירתית.
- מתן אפשרות לתלמידים לתקן מבחנים ותוצרים.
- תיעוד הטעויות לצורך מיפוי וזיהוי נושאים הדורשים תרגול.

למידה מטעויות

"אחד שלא עושה
טעויות הוא אחד
שלא לומד"

א. פיליפ

הוראה בקבוצה קטנה

למידה בקבוצות קטנות נתפסת כחלופה להוראה ללמידה בכיתה גדולה והיא מסייעת בקידום למידה שיתופית ושוויונית. קבוצות קטנות הן אומנם תנאי הכרחי ללמידה פעילה, אך לא תנאי מספיק. איכות הלמידה תלויה במה שקורה בקבוצה עצמה. כדי לקדם הוראה בקבוצות קטנות יש צורך למפות ולהרכיב את הקבוצות, להחליט מה תהיה התרומה היחסית של הלמידה בקבוצה קטנה, להחליט על סגנון ההתערבות של המורה ולזהות את צורכי ההתערבות לקידום הלמידה של כלל הקבוצה ושל כל ילד כפרט.

עקרונות הפרקטיקה

- ארגון הלומדים, קביעת הרכב הקבוצות והקשר בין הפעילות בכיתה לבין זו שבקבוצה הקטנה.
- תכנון ההוראה - למידה (כולל מטרות, תכנים, תוצרים מצופים, סביבה לימודית ודרכי הערכה).
- בחירת סוג ההתערבות של המורה: מתווך, מנחה, מאמן או חבר שותף.
- בחירת שיטת ההוראה בקבוצה (חקה, משחק וכו').
- קביעת דרכי משוב ורפלקציה.

הוראה בקבוצה קטנה

"מעולם לא פגשתי
אדם שלא ניתן היה
ללמוד ממנו משהו"

גלילאו גליליי

משוב מקדם למידה

משוב מקדם למידה הוא משוב המספק לתלמידים הזדמנויות לשיח איכותי בכיתה, להתמודדות עם רעיונות ודעות, לליבון ולחידוד ההבנה, ובסופו של דבר - לפיתוח החשיבה. למשוב השוטף והמעצב שנותן המורה יש השפעה רבה על התלמיד. כאשר המשוב הוא במיטבו הוא מקדם מעורבות, הבנה ולמידה יותר טובה. כאשר המשוב במרעו הוא פוגע במעורבות בלמידה ומשבש את ההבנה של הנלמד. כדי לקדם פרקטיקה זו יש לסייע בהכשרת המורים, לתת להם את המרחב והזמן להתנסות ולאפשר תהליכים של צפייה הדדית בשיעורים ולמידת עמיתים.

עקרונות הפרקטיקה

- להאריך (ולא להעריך) את חילופי הדברים עם התלמיד.
- לעודד תלמידים להתייחס זה לתשובותיו של זה.
- לקשר בין תשובת התלמיד לרעיונות שהועלו בכיתה.
- להציב אתגר על-ידי בקשת הבהרה, הרחבה או הסבר.
- לשלב את תשובות התלמידים בדיון.

משוב מקדם למידה

"אי אפשר ללמד
אדם דבר, ניתן רק
לעזור לו לגלות זאת
מתוך עצמו"

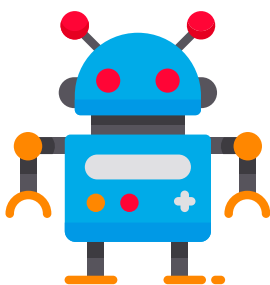
קונפוזיוס

שילוב משחק בהוראה ובלמידה

השימוש במשחוק בלמידה מאפשר לגוון את פעולות הלמידה ולקדם למידה משמעותית דרך חווית מפתח-המשחק. למידה בדרך זו מאפשרת להקנות ידע, כישורים ומיומנויות בצורה נעימה ובלתי מכבידה. כדי לקדם פרקטיקה זו יש לקיים הכשרה פדגוגית להעמקת ההבנה של אסטרטגיות ומנגנוני משחק ושילובם בתהליכי למידה, להתנסות באופן פעיל בפיתוח משחקים, לזמן תנאים פיזיים שיאפשרו למידה באמצעות משחק (במרחב הכיתתי, הבית ספרי, הדיגיטלי) ולתת את הדעת על דרכי הערכה.

עקרונות הפרקטיקה

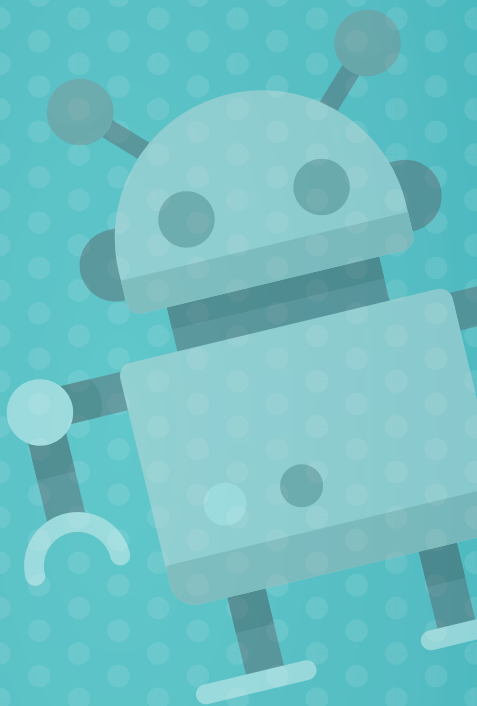
- הגדרת מטרות למשחק (הקניית תוכן, תרגול וכו').
- הגדרת תרומת הפעילות בתהליך הלמידה הכולל.
- הגדרת התכנים והמיומנויות שירכשו במשחק.
- בחירת סוג המשחק, כללים ודרכי תגמול למנצח.
- קביעת מטרות חברתיות- רגשיות למשחק.

שילוב משחק בהוראה ובלמידה

"משחק הוא הדרך
של הילדים ללמוד
את מה שלא ניתן
ללמד אותם"

מריה מונטסורי

הוראה ולמידה בדרך החקר

למידת חקר היא דרך למידה המקדמת סקרנות, הצגת שאלות והבנייה של ידע, והיא מערבת לימוד פעיל וחוייתי הקשור לסוגיות רלוונטיות המעניינות את התלמיד. דרך למידה זו מעבירה את האחריות ללמידה במידה רבה לתלמיד, ומאפשרת עבודה תהליכית שבה המורה מנחה ומלווה את התלמידים בתהליך החקר. על מנת לקדם פרקטיקה זו יש לקיים הכשרה פדגוגית ללמידת עקרונות החקר, לעבוד עם התלמידים על פיתוח אסטרטגיות חשיבה המרכיבות את התהליך וליצור תשתית ארגונית המביאה בחשבון את פרקי הזמן והמשאבים הדרושים ללמידה בדרך זו.

עקרונות הפרקטיקה

- הקניה כלים לבחירת נושא ואיסוף מידע.
- הקניה של מיומנויות של הצגת שאלות והשערות מחקר.
- מתן עקרונות המחקר הכמותי והאיכותני.
- בניית מחוון, כלי הערכה וקריטריונים להערכה.
- ליווי בתכנון המחקר, איסוף הממצאים והסקת מסקנות.

הוראה ולמידה בדרך החקר

**"כל פעם שאנו
מלמדים את הילד
דבר מה אנו מונעים
ממנו את האפשרות
להמציא אותו"**

ז'אן פיאז'ה

הוראה ולמידה מבוססת פרויקטים PBL

למידה מבוססת פרויקטים היא שיטת הוראה שסבה סביב למידת חקר של שאלה פורייה ואותנטית. על פי שיטה זו מאורגן תהליך הלמידה סביב פרויקט שבמהלכו התלמידים עוסקים בחקר שאלה או בבעיה בעלת משמעות בעיניהם ובסיומו הם מכינים תוצר מוחשי. על מנת לקדם פרקטיקה זו יש לקיים הכשרה פדגוגית ללמידת עקרונות הפרקטיקה, ליצור סביבת למידה מותאמת המאפשרת פיתוח פרויקטים, לזהות משאבים בקהילה שיכולים לסייע ולהקצות משאבים לליווי התלמידים.

עקרונות הפרקטיקה

- בחירת שאלה מניעה/פורייה.
- בחירת תוצר הפרויקט המניע ומכוון את התהליך.
- בניית מחוון, כלי הערכה וקריטריונים להערכה.
- הקניית מושגי יסוד על ידי המורה ובהמשך תהליך חקר של התלמידים תוך ליווי והכוונה של המורה.
- הצגת תוצר ביניים בפני התלמידים וקבלת נקודות לשיפור.
- הקניית מיומנויות של הצגת תוצר תוך רפלקציה אישית ומשוב עמיתים.

הוראה ולמידה מבוססת פרויקטים PBL

"מורה בינוני אומר,
מורה טוב מסביר,
מורה מצויין מדגים,
מורה מושלם מעורר
השראה"

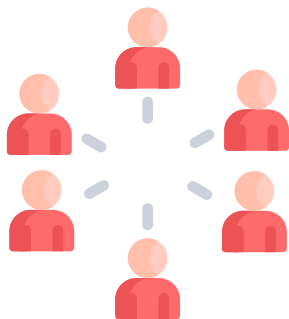
ויליאם ארתור וורד

הוראה ולמידה בחברותא

חברותא היא חוויית למידה של חכמים המתאפיינת בלימוד טקסט קנוני בצוותא בדרך של חק, הצגת שאלות, ערעור והרהור על תפיסות, אמונות ועוד. לפרקטיקה זו כמה מאפיינים: לימוד עצמי של זוג לומדים או של קבוצה קטנה, מרחב למידה משתנה, קצב לימוד ותוכני לימוד אינדיבידואליים והיעדר חלוקת תפקידים בין לומד למלמד. על מנת לקדם פרקטיקה זו יש לקיים הדרכה והתנסות בהובלת חברותא, להכשיר תלמידים כמובילי חברותא, ליצור תשתית ארגונית ומרחב לימודי ייחודי מרווח ובו ציוד מודולרי המותאם ללמידה דיאלוגית.

עקרונות הפרקטיקה

- ארגון הלומדים ויצירת הרכבים ללימוד בחברותא.
- הכנת חומרי העשרה ודפי לימוד אותם ילמדו במשותף.
- הכנת דפי עזר בדגש על גרעין חובה והרחבה להעמקה.
- תכנון מבנה הלימוד בחברותא – פל"א: פתיח במעגל השיח, לימוד והעמקה בחברותא, ואיסוף תובנות בסיום המפגש.

הוראה ולמידה בחברותא

"איזהו חכם הלומד
מכל אדם"

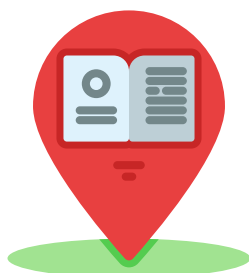
שמעון בן זומא

הוראה ולמידה בסביבה חוץ-כיתתית

הלמידה בסביבת הלימוד החוץ-כיתתית מזמנת למידה התנסותית, אקטיבית ומוחשית של הלומדים. למידה זו כוללת איסוף ועיבוד של מידע במטרה להבנות ידע תקף, בשילוב תהליכים רפלקטיביים על תהליך הלמידה והידע שנבנה. על מנת לקדם פרקטיקה זו יש למפות נושאים בתכנית הלימודים המתאימים ללמידה חוץ כיתתית, לאתר סביבות חוץ-כיתתיות ללמידתם, לחבור לגורמים בסביבה לתכנון משותף ולתת התייחסות להיבטים שונים בהם בטיחות, נגישות ומזג אוויר.

עקרונות הפרקטיקה

- יציאה ללמידה מחוץ לכיתה כאשר לסביבה זו יתרון מובהק על למידה בכיתה.
- הכנת חומרי למידה להבנת התופעה הנלמדת בסביבה.
- קיום למידה שיתופית בקבוצות שבה המורה משמש כמנחה, כמדריך או כמתווך.
- למידה פעילה של הלומדים.
- יצירת זיקה בין הלמידה בסביבה החוץ-כיתתית לבין הלמידה במסגרת הכיתתית.

הוראה ולמידה בסביבה חוץ - כיתתית

**"כשיוצאים מגיעים
למקומות נפלאים"**

תאודור סוס גייזל

חלופות בהערכה

התכנית הלאומית למידה משמעותית מתווה שינוי בתפיסת דרכי ההוראה-למידה-הערכה ומאפשרת למידה מעמיקה ורלוונטית תוך גיוון בדרכי ה.ל.ה. הגיוון המתבקש מעלה צורך בהצגת חלופות להערכה המערבות את התלמיד ומעודדות למידה פעילה ועצמאית. על מנת לקדם חלופיות בהערכה יש להפוך את הערכת הישגים לחלק בלתי נפרד מתהליך ההוראה, לתת ביטוי בהערכת הישגים גם לידע וגם לפיתוח תפקודי לומד ולקיים פיתוח מקצועי המאפשר הכנת חומרי למידה והערכה מגוונים וקידום עבודה בקבוצות למידה.

עקרונות הפרקטיקה

- שיתוף הלומד וחיזוק השיח הדיאלוגי בין מורה לתלמיד.
- מתן ביטוי בהערכת הישגים גם לידע וגם לתפקודי לומד.
- שימוש בדרכי הערכה מגוונות כמקדמות למידה.
- הכנת חומרי למידה והערכה מגוונים המחזקים ערך, מעורבות ורלוונטיות (ע.מ.ר).
- העמקת תהליכי הלמידה בסביבות למידה מגוונות.
- קביעת קריטריונים להערכה ומחוונים.

חלופות בהערכה

**"לעיתים קרובות
לימוד וחקר גורמים
לנו להיווכח בבערותנו"**

מ. דה סבלה

